

...GENERAL ELŻBIETY ZAWACKIEJ
 Muzeum Pomorskiej Armii Krajowej
 przy Wojskowej Placówce
 7-100 ul. Podmurna
 e-mail: fepak@wp.pl
 Nr 13 25 127; F 70
 KRS
 Nr -k 02 1090 1500 0000 0000 5002 024-

Toruń
 „Grunwald” PAP
 + Hakowski Feliks

M: 1550/2463 Pom.

SPIS ZAWARTOŚCI TECZKI — Makowski Feliks
T.M.: 1550/2463 Pom.
Tomii „Grunwald” — PAP

I/1. Relacja —

I/2. Dokumenty (sensu ścisłego) dotyczące osoby relatora —

I/3. Inne materiały dokumentacyjne dotyczące osoby relatora —

II. Materiały uzupełniające relację k. 1 s. 1

III/1 — Materiały dotyczące rodziny relatora —

III/2 — Materiały dotyczące ogólnie okresu sprzed 1939 r. —

III/3 — Materiały dotyczące ogólnie okresu okupacji (1939-1945) —

III/4 — Materiały dotyczące ogólnie okresu po 1945 r. —

III/5 — inne —

IV. Korespondencja

.....
.....
.....

V. Nazwiskowe karty informacyjne k. 12

VI. Fotografie brak

II. Materiały uzupełniające relacje -
- Makowski Feliks:

1. art. Fabiszewski Jan, Czy na Pomorzu
przygotowywano antyhitlerowskie powstanie,
Nowości, 21.09.1984, manuskop. oryg. k. 1 s. 1

Czy na Pomorzu przygotowywano antyhitlerowskie powstanie?

Myszę, że żyją jeszcze w Toruniu i miejscowościach dzisiejszego województwa toruńskiego ludzie, którzy pamiętają datę 17 sierpnia 1944 roku. W tym dniu hitlerowskie władze okupacyjne wykonały wyrok na trzech mieszkańcach Torunia. Treść wyroku brzmiała: „W imieniu narodu niemieckiego skazuję oskarżonych: Zygmunta Neumana z Torunia, ul. Łazienna 32, Józefa Nowaka z Torunia, ul. Chełmińska 137 oraz Feliksa Makowskiego z Torunia, ul. Książęca 38 na karę śmierci za usiłowanie dokonania zamachu na Trzecią Rzeszę przez przygotowanie powstania zbrojnego mającego na celu odrodzenie w rozszerzonych granicach nowej Polski. Podpisali: dr Bauerman — przewodniczący Sądu Specjalnego, dr Hoffman — wyższy radca sądowy i wiceprezes sądu, dr Mews — wyższy radca sądowy oraz urzędnik prokuratury referendarz Wolf Bechert”.

Dlaczego wspominam dziś, w czterdziści lat po tym wydarzeniu, mało znany fragment historii Torunia? Po to, aby uzupełnić i wyjaśnić wydarzenia z tamtych lat, gdyż mają one nadal wiele znaków zagadki. Wyżej wymienieni toruńscy działacze w tutejszym ruchu oporu. Wpadli w ręce swych prześladowców w okolicznościach, które znamy raczej z zachowanych dokumentów gestapowskich. Czy można tym dokumentom w pełni ufać? Czy wreszcie prześladowani, aby ratować organizację podziemną i własne głowy, powiedzieli wszystko co wiedzieli i robili, przesłuchującym ich gestapowcom?

Z protokołów przesłuchań zatrzymanych wynika, że hitlerowcy uzyskali informacje, że w Toruniu przy ul. Żeglarskiej 25, na drugim piętrze budynku, mieszkał człowiek nie budzący dotąd podejrzeń, a zajmujący się reprezentowaniem Związku Krawieckiego, w rzeczywistości zaś będący przywódcą pomorskiej organizacji podziemnej i występujący pod pseudonimem major „Grot”. Tenże „Grot” mając swobodny dostęp do telefonu (był zainstalowany w mieszkaniu, w którym major przebywał), kontaktował się z Warszawą, tj. z tamtejszymi władzami organizacji podziemnej. Pośredniczył tu też łącznik

o pseudonimie „C”, pracujący w niemieckim banku, wykorzystywał delegacje służbowe by bezpośrednio kontaktować się z majorem, informować komendantów innych placówek o rozwoju działalności ruchu.

Major miał duże zaufanie do komendanta z Brodnicy, gdyż był on organizatorem grupy „Młody Las” wywodzącej się z byłych harcerzy. Ten ostatni zaofiarował się, dla uzyskania broni dla organizacji, nawiązać kontakt ze znaną w Toruniu firmą zajmującą się sprzedażą broni „Neuman und Sohn”. W nawiązaniu kontaktu miał pośredniczyć pracownik fabryki amunicji Józef Nowak, pracujący tam jako rusznikarz. Komendantowi w Brodnicy major wydawał też zaświadczenia in blanco o przynależności do polskiej organizacji podziemnej, zwracając uwagę na odpowiedzialność za przyjmowanie nowych członków. Temu też komendantowi podczas jednego ze spotkań major zwierzył się, że wkrótce ma przyjechać z Centrali z Warszawy człowiek, który pod hasłem: „Malbork — Menażka — Szarotka”, przywiezie szczegółowe instrukcje dotyczące dalszych akcji antyhitlerowskich, a nawet określi termin wybuchu powstania zbrojnego na Pomorzu.

Malbork był miejscem, skąd ewentualnie, ze względu na koncentrację wojsk niemieckich miało wyjść hasło powstania. W Malborku, jak stwierdził później łącznik, z hasłem „Menażka”, produkowano, wprawdzie w stadium początkowym, części do pocisków V-2.

Ponieważ czas naglił, major mimo pewnych wątpliwości co do właściwego szyfrowania informacji, jak najszybciej uruchomił kontakty z Nowakiem, który doszedł do porozumienia z Neumanem i otrzymał od niego broń. Ta z kolei znalazła się w posiadaniu majora.

Bombardowanie Malborka nastąpiło w pierwszych dniach czerwca 1943 roku, tj. w 5 dni po przekazaniu przez „Szarotkę” szyfru do Warszawy. Krótko po bombardowaniu odbyło się spotkanie majora z komendantami placówek w Brodnicy, Rypinie i Grudziądzu. Był też łącznik w Warszawie, który podał hasło: „Menażka — Szarotka” i nazywał się Zygmuntem Trepnau. Przedstawił on też szybki termin przygotowania wybuchu powstania. Major wydał do podległych placówek rozkaz gotowości bojowej. Łącznik warszawski przedstawił dodatkowe

pach tajnej organizacji i odkryło zakonspirowaną kryjówkę na ul. Żeglarskiej 25. Aresztowano trzech łączników z powiatów: Malbork, Rypin i Grudziądz. Majora „Grot” o aresztowaniu powiadomiła przypadkowo Niemka, lokatorka tego domu, spotykając go na ulicy. Uszedł cało i zamieszkał na ul. Szewskiej 19. Nazywał się odtąd Rudzki. W nowym miejscu odnalazł się dowódca z Brodnicy. Zobowiązał się zawiadomić innych komendantów placówek o aresztowaniach i specjalnym zebraniu konspiracyjnym. „Saba” z Grudziądza otrzymał wykaz konfidentów wciskających się w szeregi organizacji i w tym wykazie na pierwszym miejscu figurowało nazwisko komendanta placówki w Brodnicy oznaczonego kryptonimem C.

Nie znamy szczegółów jak „Saba” znalazł nowe konspiracyjne miejsce majora. Wiemy tylko, że nie zdążył już ostrzec dowódców innych placówek o odwołaniu zebrania, na które przybyło łącznie około 30 osób. Pierwszych przybyłych tu wcześniej major zdążył ostrzec. Pozostali zostali aresztowani. Majora gestapo zastało w zajmowanym przez niego pokoju. Ogółem aresztowano około 700 osób z polskiego podziemia. Czy ktokolwiek z toruńców zna bliższe szczegóły tego wydarzenia?

JAN FABISZEWSKI

występujący pod pseudonimem „Szarotka” i bieżąco przekazujący wiadomości o przygotowywanej akcji „B”.

Ponieważ hitlerowcy deptali toruńskiej organizacji mocno po piętach, zachowywano największą ostrożność i stad też niewielkie były sukcesy podziemia. Majorowi podlegały placówki w Rypinie, Brodnicy i Grudziądzu, których komendanci spotykali się okresowo z szefem toruńskim na narađach. Narađy te, jakieś czas przed aresztowaniem wymienionych wyżej, dla ostrożności; wstrzymano. Jedyną komendant z Brodnicy,

zarządzenie Centrali przewidującej dywersję wśród żołnierzy niemieckich na szeroką skalę, wykończając do tego celu Polaków i musowo wcielonych do armii niemieckiej. Jednocześnie polecił wiaźać bezpośredni kontakt z naczelnym Gestapo w Grudziądzu Walterem Zisenerem, aby za pomocą sidentyfikować konfidentów Gestapo już znajdujących lub też pragnących znaleźć się szeregach ruchu podziemnego. Narađy te otrzymał kierownik konspiracyjnego wywiadu w Grudziądzu „Saba”.

Zarządzenie nieco się różniło, Gestapo było już

T: M: 1550/2465 Pom.

Torun

Makowski Feliks

V. Karty informacyjne

k. 12

MAKOWSKI FELIKS

TORUN RDP/PAP?

Wg informacji Janiny Walentynowicz z d. Schaddach
najwyższy sąd krajowy w Gdańsku skazał na karę
śmierci (w tym samym czasie): Leona Sandera,
Zygmunta Neumanna, Józefa Nowaka, Feliksa
Makowskiego i Władysławę Kamińską (wszyscy z
Torunia). Być może zdaniem gestapo w Bydgoszczy było
to dalsze kierownictwo organizacji stworzonej przez
Słowikowskiego i Stauferową.

Zr.: T.Jaszowski, PAP..., [wi:] Walka podziemna,
s. 314.

MGr'95

Toruń
2

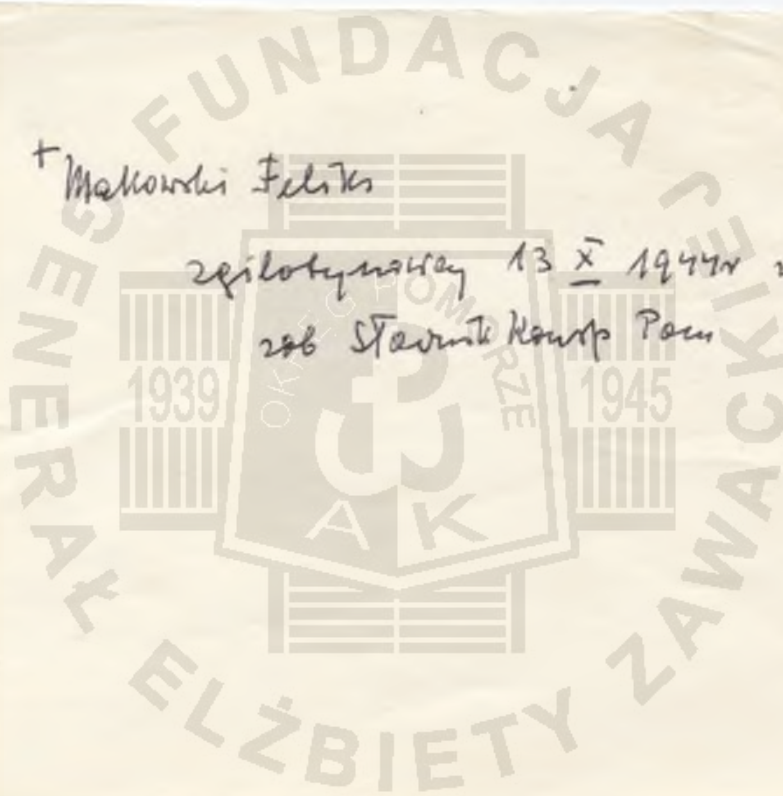
+ Makowski Feliks
zginął pod gilotyną
w Głównym więzieniu Papiernic
współpracował z "Białym Grobem"

rob. Jankowski T. "Sprawa Białego
Grobu" s. 7
Bibl. # P 17 K
Kazimierz Karol
Słowikowski Edward

+ Makowski Feliks

PTP
Tom 3

z pilotyną 13 X 1944 w Odessie
286 Stawki Karp Paer w. 3

Torun
719

4

Markowski Feliks, ur. 26. XI. 1919 r., c. t. o. u. k.
P.P. "Torunia Archiwalny i pamiątkowy"
1945 r. c. t. o. u. k. w. r. o. t. e. m. 1944. w. y. s. t. e. m.
s. a. d. a. i. G. d. a. n. s. k. i. e. n. a. k. a. n. i. m. i. W. y. s. t. e. m.
w. y. s. t. e. m.

Markowski, str. 168

TORUŃ
GRUNW. - PAP

5

MAKOWSKI / Feliks /,ps.

ppor ,
członek Grunwaldu aresztowany przez g-po
i osadzony w toruńskim " Okraglaku " .

/ kiedy ? /

Informacji o dalszych losach brak.

źródło :

oświadczenie świadka S. Jaranowskiego
w : teczka osobowa Bernarda THRUNA

AP Tor. ZW ZBoWiD, spis 4/473 s.37

/ areszt. w paźdz. 1943, skazany w 1944 na
śmierć, wyrok wykonano., Ciecchanowski, Ruch
oporu... s.368

KAPat. '94

Makowski Feliks

zob. list J. Walentynowicz z 89-10-02

Toruniu
PAP

++

Feliks Makowski - ur. 26.11.1919r. pracujący w czasie okupacji w fabryce amunicji w Toruniu dostarczał komendzie PAP w Toruniu broń i amunicję. Aresztowany w 1943r. Skazany na śmierć i stracony 13.10.44r. Pochowany na cmentarzu Zaspa w Gdańsku.

Janine Walentynowicz

+ Makowski Feliks ul Krzyżca 38

Tarnin
PAP? 7

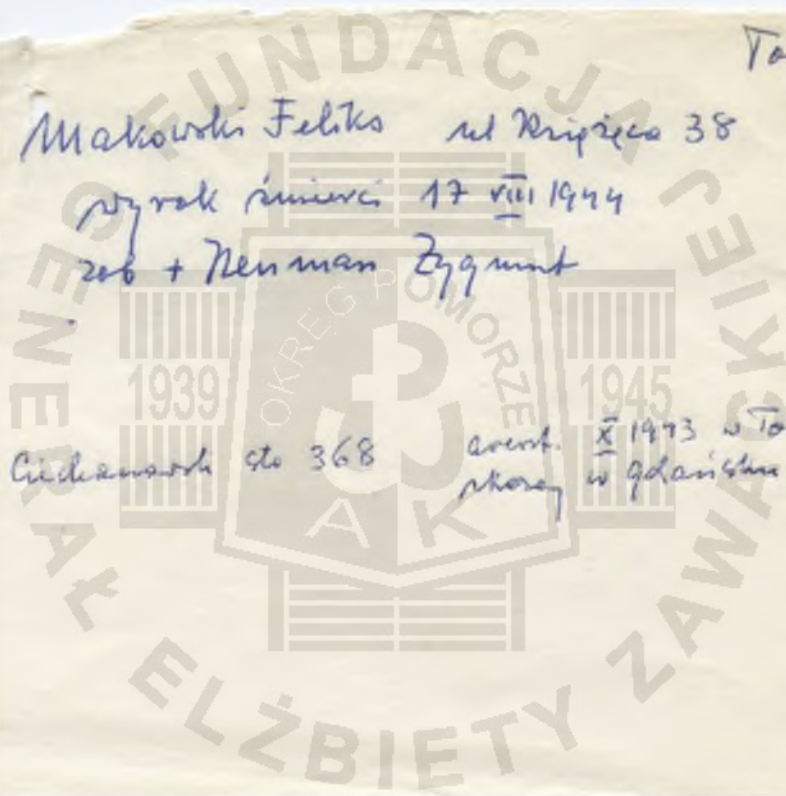
Wyrok śmierci 17 VIII 1944

zob + Newman Zygmunt

K. Cichanowski sto 368

awent.
skory

1945
X 1943 w Tarnin
w gdańsku na Suwki

Makowski Feliks

PAP 8

Strawomy w 1898 roku w Gdaniu,
pochowany na cmentarzu w Gdaniu -
- 22 sierpnia 1939

Zdjęci pomnika pochowane przez
p. J. Heleny notariusz jest w zbiorach
muzealnych Archiwum

Jackowski Feliks
członek PAP w Tomnie - aresztowany⁹
przez Gestapo w 1943 r. - do lutego 1944
w więzieniu Gestapo w Bydgoszczy -
do 15. sierpnia 1944 w więzieniu śledczym
przy sądzie w Bydgoszczy. Na wypra-
wie w Łodzi Krajowym w Sądzie 17.08.44
(Oberlandesgericht) skazany na śmierć
Wyrok wykonano 13.10.1944

+ Makowski Feliks

Tomu
319 10

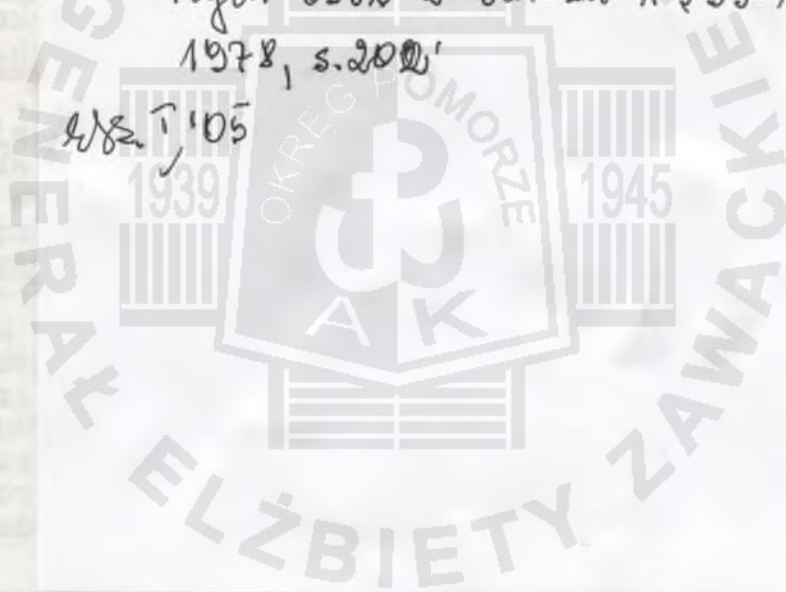
208
1806. USC-I
1944-
2562-
V
M A K O W S K I Feliks 26.11.1919, + 13.10.1944, G. 12⁰⁰
robotnik Krajęczyn, stracony w
Zam.: Toruń pow. Płomnik. więzieniu, ul.
Kurkowa. - Gdańsk
Podał do USC-I, -prokurator m. Gdańska. Poch. 17.10.1944 r.

W. Jastrzębski, - "Terror i sbrodnia", str. 217. "... Zygmunt Neumann/II grupa niemieckiej listy narodowej/, Józef Nowak /III grupa/i Feliks Makowski /ur. 1919 r./ skazani na śmierć.. Zygmunt Neumann/ur. 1885 r./ był właścicielem sklepu i warsztatu ruzniarskiego w Toruniu. Przed wojną obywatel polski narodowości niemieckiej, w czasie wojny przyjął II grupę niemieckiej listy narodowej na polecenie organizacji. Józef Nowak/ur. 1894 r./, zatrudniony w warsztacie Neumanna, otrzymywał od swego zwierzchnika broń, którą przekazywał dowódcy "Zwu PAP". - /Skrót org. podziemnej- Polska Armia Powstania/. K. Ciechanowski, - "Ruch oporu na Pomorzu Gdańskim, 1939-1945", str. 368. - "Makowski Feliks, ur. 26. XI. 1919 roku, członek PAP w Toruniu. Aresztowany w październiku 1943 roku, został skazany w czerwcu 1944 roku wyrokiem sądu w Gdańsku na karę śmierci. Wyrok wykonano." -

note!

(pochowany na cmentarzu Zaspa)
zob. Chudy A., Cmentarz Zaspa - spis pochowa-
nych osób z okresu 1939-1945, Gdańsk
1978, s. 200'

182, 105

+ Makowski Feliks

Tomii 11
PAP

zob. Gąsionowski A., Polska Armia
Powstania..., Tomii 1997, s. 72, 103-104,
109-110

MS. VIIp

+ Makowski Feliks

Toruń

zam. ul. Kościuszka 38

12

- stoczony 17. VIII. 1944r. ze zamek na III Rzędzie
poprzez przygotowanie powstania

zob. Fabiszewski J., Czy na Pomorzu ... , w: Ruch
Oporu na Pomorzu ... , t. 2, s. 106

IX'44 Pda.

Makowski Feliks

